

VšĮ Investuok Lietuvoje

Atviros Vyriausybės iniciatyvos

Kvalifikacijų ir kompetencijų suteikimo sistemos Lietuvoje tobulinimas

Teminio tyrimo

Kokios yra Lietuvos darbo rinkoje reikalingų kvalifikacijų ir kompetencijų suteikimo galimybės ir iššūkiai?

ATASKAITA

Gabrielė Krupovič ir Paulius Žeimys

Vilnius
2017

Kuriame
Lietuvos ateitį
2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

Turinys

1. Santrumpos.....	1
2. Įvadas	2
2.1. Tyrimo pagrindimas.....	3
3. Dėstymas	4
3.1. Metodologija.....	4
3.2. Kvalifikacijų ir kompetencijų ugdymo galimybių suaugusiems apžvalga: esamos situacijos Lietuvoje analizė.....	5
3.3. Užsienio šalių pavyzdžiai apie valstybės teikiamą paramą suaugusiųjų kvalifikacijų ir kompetencijų ugdymui.....	7
3.4. Profesinio orientavimo iniciatyvos, skirtos moksleiviams sudominti augančiomis ūkio sritimis.....	9
4. Išvados.....	10
4.1. Viešosios konsultacijos temos	10
5. Naudota literatūra ir šaltiniai.....	11
6. Priedai.....	12

1. Santrumpos

ES – Europos Sąjunga

ESF – Europos socialinis fondas

IRT – Informacinės ir ryšių technologijos

KPMPC – Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centras

LDB – Lietuvos darbo birža

LRV – Lietuvos Respublikos Vyriausybė

MTEP – Moksliniai tyrimai ir eksperimentinė plėtra

MVG – Mokymasis visą gyvenimą

PMT – Profesinio mokymo taryba

SADM – Socialinės apsaugos ir darbo ministerija

ŠMM – Švietimo ir mokslo ministerija

ŪM – Ūkio ministerija

2. Įvadas

Darbo rinkoje reikalingų kompetencijų ir kvalifikacijų suteikimas Lietuvoje gyvenantiems ir dirbantiems žmonėms yra itin reikalingas aspektas tiek ekonomikos plėtrai, tiek švietimo sistemos tvarumui palaikyti, tiek asmeniniams Lietuvos piliečių poreikiams atliepti. Ši tema pasirinkta dėl nuolatinio jos aktualumo ir esamos situacijos apžvalgos trūkumo perkvalifikavimo srityje, taip pat dėl to, kad rinkos poreikius atitinkančių žmogiškųjų išteklių plėtra yra vienas iš LRV prioritetų.

Šiandieninėje Lietuvoje net 63 % investuotojų teigia, kad jiems trūksta kvalifikuotų darbuotojų¹. Taip pat 28 % smulkaus ir vidutinio verslo įmonių vadovų ir net 40 % gamybos įmonių vadovų teigia, kad potencialių darbuotojų išsilavinimas neatitinka jų lūkesčių ir poreikių², o LDB darbo rinkos prognozė 2017 metams³ atskleidžia, kad visuose sektoriuose – žemės ūkio, pramonės, statybų bei paslaugų – jaučiamas kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas.

Atsižvelgiant į demografines tendencijas Lietuvoje, kai darbingo amžiaus žmonių skaičius mažėja, o dirbančiųjų kompetencijos neatitinka darbo rinkos poreikių, vienas iš esminių valstybės prioritetų yra sukurti sąlygas gyventojams tobulinti ar keisti savo kvalifikaciją, kompetencijas ir mokytis visą gyvenimą, asmeninį pasirinkimą derinant su realiu darbo rinkos poreikiu. Kvalifikacijų ir kompetencijų suteikimas Lietuvos gyventojams yra procesas, į kurį įsitraukia itin daug suinteresuotųjų šalių viešajame ir privačiame sektoriuje: ministerijos, darbdaviai, asociacijos, darbo rinką analizuojančios bei švietimo pasiūlą formuojančios įstaigos, besimokantys ar norintys mokytis žmonės, t.t. Nors suinteresuotųjų šalių daug, dažnai jos siekia savo interesų ir tikslų, padengia tam tikrų visuomenės grupių poreikį, o į kitų – neatsižvelgia.

Valstybė skirtingomis priemonėmis remia ir palaiko tiek pirminio, tiek tęstinio mokymo programas. Vis dėlto, šiuo metu dalis valstybės iniciatyva ir sąskaita palaikomų aukštojo ir profesinio mokslo programų dažnai neatitinka darbo rinkos poreikio. Šis faktas atsispindi palyginus dirbančiųjų ir profesinių mokyklų bei universitetų ruošiamų specialistų pasiskirstymą pagal sritis: šiuo metu profesinėse mokyklose parengiama daugiausia viešbučių ir grožio specialistų⁴, o renkantis studijas vis dar vyrauja socialinių mokslų, verslo ir teisės studijų tendencija⁵, o tai yra sritys, kurių specialistų Lietuvoje perteklius (žr. Priedą Nr. 1). Ši situacija lemia tai, kad švietimo sistemoje palaikomos darbo rinkoje nepaklausių specialybių programos, valstybėje rengiami nereikalingi specialistai, kurie po mokslų baigimo potencialiai tampa bedarbiais, emigrantais ar ne pagal specialybę dirbančiais žmonėmis, kuriems gali prireikti perkvalifikavimo ar kitos srities kompetencijų tobulinimo paslaugų.

Šio tyrimo tikslas – atskleisti ir pagrįsti viešosios konsultacijos poreikį Lietuvos darbo rinkoje reikalingų kvalifikacijų ir kompetencijų ugdymo srityje, dėmesį skiriant tiek pirminiam, tiek tęstiniam tikslinių kompetencijų ugdymui, taip pat perkvalifikavimo ir veiklos srities keitimo galimybėms. Taip

¹ Lietuvos investuotojų pasitikėjimo indeksas 2017 m. I ketv., Investuotojų forumas

² „Sprinter“ tyrimas, inicijuotas banko „Citadele“

³ Kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas jaučiamas visuose sektoriuose (LDB darbo rinkos prognozė 2017 m.): žemės ūkis 42 proc., pramonė 60 proc., statyba 61 proc., paslaugos 45 proc.

⁴ Inžinerinės pramonės sektoriaus kompetencijų centro koncepcija, 2016, LINPRA

⁵ Švietimo ir mokslo ministerija, 2015-2016 duomenys

pat atliekant šį tyrimą siekiama identifikuoti suinteresuotąsias grupes, sukonkretinti viešosios konsultacijos temą, apibrėžti jos mastą, imtį ir laukiamus rezultatus.

Pirmąja šio tyrimo dalimi siekiama parengti Lietuvos darbo rinkoje reikalingų kvalifikacijų ir kompetencijų ugdymo sistemos apžvalgą, atsižvelgiant į ŠMM, ŪM ir SADM bei šioms ministerijoms pavaldžių institucijų veiklą perkvalifikavimo ir kompetencijų suteikimo suaugusiems asmenims srityje. Apžvelgiamos tiek institucijų funkcijos ir atsakomybės, tiek į skirtingas visuomenės grupes nukreiptas finansavimas bei projektai, remiami iš valstybės biudžeto ar ESF lėšų 2014–2020 m. laikotarpiu. **Antrąja tyrimo dalimi** pristatomos užsienio šalių praktikos, kuriomis remiamas visų valstybės piliečių tęstinis mokymasis ar kompetencijų tobulinimas. **Trečiojoje tyrimo dalyje** pristatomas specialistų poreikis Lietuvoje sparčiai besiplečiančiose ūkio srityse ir profesinio orientavimo vizitų metodika moksleiviams bei jaunimui, siekiant juos paskatinti rinktis pirminio mokymo programas elektronikos inžinerijos, orlaivių mechanikos ir IRT srityse.

2.1. Tyrimo pagrindimas

Šiuolaikinėje darbo rinkoje paklausių kompetencijų poreikis keičiasi ypatingai greitai, todėl tiek globaliu, tiek valstybės mastu yra bandoma sudaryti žmonėms kuo palankesnes ir lanksčias sąlygas mokytis visą gyvenimą ir nuolat tobulinti reikalingas kompetencijas.

2017 m. LRV veiklos prioritetuose⁶ yra išreikštas su tyrimo tema susijęs prioritetas:

2.2. Švietimo ir studijų kokybės gerinimas, rinkos poreikius atitinkančių žmogiškųjų išteklių plėtra.

LRV programos įgyvendinimo plane⁷ yra numatyti keli su XXI amžiui ir darbo rinkai reikalingu kompetencijų tobulinimu susiję darbai:

1.1.1. Darbas: Aktyvių ir užimtumą skatinančių paramos formų plėtra;

2.1.3. Darbas: Profesinio mokymo ir aukštojo mokslo studijų turinio ir metodų atnaujinimas, orientuojantis į konkurencingų XXI a. kompetencijų suteikimą;

2.2.4. Darbas: Darnaus profesinio mokymo, mokslo ir studijų institucijų tinklo sukūrimas ir socialinės įtraukties didinimas;

2.2.5. Darbas: Veiksmingų sąlygų ir paskatų mokytis visą gyvenimą sukūrimas;

2.3.1. Darbas: Mokytojų rengimo, kvalifikacijos tobulinimo ir karjeros sistemos sukūrimas;

2.3.2. Darbas: Tyrėjų ir dėstytojų rengimo, kvalifikacijos tobulinimo ir karjeros sistemos veiksmingumo užtikrinimas;

⁶ https://lr.v.lt/uploads/main/documents/files/2017_veiklos_prioritetai.pdf

⁷ <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/2389544007bf11e79ba1ee3112ade9bc>

2.3.5. Darbas: Švietimo, kultūros ir mokslo institucijų stebėsenos ir veiklos vertinimo sistemos sukūrimas, orientuojantis į kokybės ir efektyvumo nuostatas;

Taip pat LRV programos įgyvendinimo plane numatyti šie su kompetencijų kėlimu ar perkvalifikavimu susiję veiklos rodikliai:

Rodikliai	2016	2020
Profesinėse mokyklose pameistrystės forma vykdomų mokymų programų dalis	3 %	15 %
Mokinių, mokomų pameistrystės forma , dalis	2,5 %	20 %
Pripažintų kvalifikacijų skaičius per metus 10 tūkst. gyventojų	3	14
Mokinių, kurie mokėsi pagal parengtas arba atnaujintas modulines profesinio mokymo programas , dalis, proc.	10 %	45 %
Pagal specialybę dirbančių profesinio mokymo abiturientų dalis	64 %	80 %
25–34 metų asmenų, kurie mokosi pagal formaliojo švietimo programas , dalis	10,2 %	15 %

Šiame tyrime atliekama analizė prisidėtų prie nurodytų darbų įgyvendinimo apibrėžiant suaugusiųjų mokymosi visą gyvenimą galimybes, esamuoju metu koordinuojamas ŠMM, ŪM ir SADM, ir sistemiškai, o ne atskirai iš kiekvienos ministerijos perspektyvos apžvelgiant suaugusiųjų tęstinio mokymosi bei kompetencijų tobulinimo sistemą. Tikimasi, kad po šio tyrimo bei viešosios konsultacijos pateiksiami pasiūlymai prisidės prie sprendimų priėmimo pameistrystės, profesinio mokymo, mokymosi visą gyvenimą galimybių suderinimo su darbo rinkos poreikiu, profesinio orientavimo, tęstinio švietimo srityse.

3. Dėstymas

3.1. Metodologija

Nagrinėjant Lietuvos darbo rinkoje reikalingų kompetencijų ir kvalifikacijų suteikimo sistemą, buvo pasitelkti skirtingi analizės metodai skirtingoms tyrimo dalims.

Pirmojoje tyrimo dalyje, analizuojant dabartinę Lietuvos darbo rinkoje reikalingų kvalifikacijų ir kompetencijų ugdymo sistemą, buvo taikomi šie metodai:

- renkami statistiniai duomenys, pagrindžiantys darbo rinkos paklausos ir pasiūlos atotrūkį;

- atliekama ŠMM, ŪM, SADM bei joms pavaldžių viešojo sektoriaus institucijų veiklos analizė suaugusiųjų kompetencijų ir kvalifikacijų tobulinimo srityje;
- atliekami individualūs kokybiniai interviu su šių institucijų atstovais;
- apžvelgiami oficialiai pateikiami duomenys apie ŠMM, ŪM ir SADM koordinuojamus ESF projektus, skirtus suaugusiųjų kompetencijų ir kvalifikacijų tobulinimui, sumos palyginamos su ministerijų pateiktais duomenimis.

Antrojoje tyrimo dalyje, kai analizuojamos užsienio šalių gerosios praktikos:

- Remiamasi Eurostat ir Europos profesinio mokymo plėtros centro Cedefop duomenimis bei mokymosi visą gyvenimą statistika;
- analizuojama ir verčiama informacija iš oficialių Prancūzijos, Vokietijos ir Singapūro internetinių puslapių, skirtų analizuojamoms priemonėms, taip pat iš straipsnių, pirminių šaltinių ir antrinių šių priemonių apžvalgų.

Trečiojoje tyrimo dalyje, rengiantis organizuoti moksleivių profesinio orientavimo veiklas:

- Renkami ir vertinami VŠĮ „Investuok Lietuvoje“, LDB, asociacijų (pvz., „INFOBALT“) duomenys dėl specialistų poreikio Lietuvoje prognozės;
- sisteminama informacija apie karjeros perspektyvas, darbo, mokymo ir studijų galimybes, renkantis darbo rinkoje paklausias specialybes – elektronikos inžinerijos, orlaivių mechanikos ir IRT srityse. Kuriami informaciniai lankstinukai moksleiviams;
- atliekama antrinių šaltinių, kuriuose pristatoma profesinio orientavimo situacija Lietuvoje, analizė ir vertinimas. Remiamasi Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centro, koordinuojančio ir vykdančio ugdymo karjerai veiklą šalies mastu, duomenimis⁸;
- įtraukiant verslo, gimnazijų, profesinio ugdymo ir universitetų atstovus, kuriama profesinio orientavimo vizitų metodika moksleiviams, siekiant juos paskatinti rinktis pirminio mokymo programas elektronikos inžinerijos, orlaivių mechanikos ir IRT srityse.

3.2. Kvalifikacijų ir kompetencijų ugdymo galimybių suaugusiems apžvalga: esamos situacijos Lietuvoje analizė (plačiau žr. Priedą Nr. 1)

Šioje tyrimo dalyje išanalizuota esama situacija suaugusiųjų kompetencijų ir kvalifikacijų tobulinimo srityje. Priminti teisiniai sąvokų „kvalifikacijos“ ir „kompetencijos“ apibrėžimai, išgrynintas sąvokos „perkvalifikavimas“ apibrėžimas, kadangi siekiama, kad šios analizės tikslas – viešojo konsultacija – būtų iš dalies orientuotas į perkvalifikavimo paslaugų plėtrą.

Esamos situacijos analizėje naudojami statistiniai duomenys atskleidžia Lietuvos ir užsienio kapitalo įmonių poziciją, parodančią kvalifikuotų darbuotojų trūkumą Lietuvoje veikiančiose įmonėse. LDB, Investuotojų forumo, „Sprinter“ tyrimų vykdytos darbdavių apklausos šia tema parodo dabartinį

⁸2015-2016 m. m. mokinių profesinio orientavimo (ugdymo karjerai) stebėsenos ataskaita www.mukis.lt/download/1354/2015-2016%20stebesenos%20ataskaita.pdf

kvalifikuotų darbuotojų trūkumą. Vis dėlto, siekiant valstybės mastu formuoti žmogiškųjų išteklių politiką, kryptingą profesinį orientavimą, skirti paramą tikslinių kvalifikacijų įgijimui ar kompetencijų tobulinimui, reikia turėti nacionalinę žmogiškųjų išteklių stebėsenos sistemą ir specialistų (ar kompetencijų) paklausos darbo rinkoje prognozę bent keleriems metams į priekį. Atrasta, kad nei funkcionalios žmogiškųjų išteklių stebėsenos sistemos, nei nacionalinės darbo rinkoje reikalingų specialistų (ar kompetencijų) prognozės Lietuvoje šiuo metu nėra, tačiau vis tiek bandoma remti suaugusiųjų kompetencijų tobulinimą fragmentiškai, dažniausiai kompetencijų tobulinimo kryptį leidžiant pasirinkti arba pačiam žmogui, arba jį įdarbinusiai įmonei. Nors įmonių darbuotojų mokymų rėmimas yra kryptingesnis paramos objektas, abu variantai itin apriboja valstybės ekonomikos plėtros palengvinimą, kadangi nėra koreliacijos tarp žmonių pasirinkimų ir realių ekonomikos plėtros tendencijų (dėl specialistų poreikio prognozės nebuvimo).

Šioje tyrimo dalyje apžvelgtas ministerijų, joms pavaldžių ir susijusių juridinių asmenų vaidmuo perkvalifikavimo ir kompetencijų tobulinimo srityje: ŠMM, ŪM, SADM, KPMPC, LDB, profesinių mokyklų, privačias perkvalifikavimo paslaugas organizuojančių įstaigų, kt.

Analizėje atskleistas skirtingas ministerijų indėlis į perkvalifikavimo ir kompetencijų tobulinimo suaugusiems sistemą. ŠMM uždavinys šioje srityje – ruošti mokymo programų pasiūlą ir turinį bei užtikrinti mokymosi visą gyvenimą galimybes, ŪM – palengvinti sąlygas verslui, siekiančiam tobulinti savo darbuotojų kompetencijas ar suteikti kvalifikaciją darbo vietoje, SADM – įdarbinti bedarbius, suteikiant jiems paramą mokytis. Skiriasi ir ministerijų remiami subjektai: ŠMM rūpinasi švietimo ir mokslo institucijomis, ŪM – įmonėmis, SADM – tiesiogiai žmogumi.

Apžvelgtas šių trijų ministerijų finansinis indėlis ir konkretūs projektai, skirti suaugusiųjų kompetencijų tobulinimui. Padaryta išvada, kad didžiausia suaugusiųjų tęstiniam mokymui ir kompetencijų tobulinimui skiriama finansavimo dalis yra iš ESF, o valstybės biudžeto lėšų į ministerijų koordinuojamus projektus skiriama minimaliai. Esinvesticijos.lt duomenimis, ŠMM koordinuoja apie 83 mln. eurų ESF lėšų, ŪM – apie 100 mln. eurų, o SADM – apie 256 mln. lėšų, skirtų suaugusiųjų kompetencijų ir kvalifikacijų tobulinimui, iš kurių per 211 mln. yra ESF lėšos. Atlikus analizę, paaiškėjo, kad dauguma šiuo metu vykdomų suaugusiųjų mokymosi projektų (kai siekiama atliepti darbo rinkos ar asmeninius poreikius) yra netvarūs, nes 2014–2020 m. ESF finansavimo laikotarpiui pasibaigus nėra kuriami mechanizmai jų tęstinumui užtikrinti.

Įvardinti pagrindiniai darbo rinkoje reikalingų kompetencijų ugdymo iššūkiai:

- Žmogiškųjų išteklių stebėsenos sistemos funkcionalumo trūkumas;
- Specialistų ar kompetencijų paklausos darbo rinkoje prognozės bent keleriems metams į priekį trūkumas. Dėl šios priežasties, nėra profesinio orientavimo kryptingumo;
- Kvalifikacijų suteikimo ir kompetencijų tobulinimo sritis remiama ŠMM, ŪM, SADM koordinuojamais projektais atskirai, tačiau nėra bendrų strateginių priemonių ar projektų;
- Tęstinio suaugusiųjų švietimo ir perkvalifikavimo veiklos didžiąja dalimi yra remiamos iš ESF 2014–2020 m. lėšų. Pasibaigus šiam laikotarpiui, o valstybei šiuo metu neužtikrinant

lygiaverčio indėlio į vykdomus projektus, atsiranda rizika, kad netgi sėkmingos priemonės nebus tęsiamos dėl finansinių priežasčių;

- Perkvalifikavimo priemonės daugeliu atvejų skirtos žemos kvalifikacijos kompetencijoms įgyti ar tobulinti, o tęstinis aukštų kvalifikacijų tobulinimas remiamas mažiau. Taip pat trūksta aukštojo mokslo įstaigų – universitetų ir kolegijų – išitraukimo siūlant tęstinio mokymo paslaugas;
- ŠMM finansuoja visas pirminio profesinio mokymo programas, nors didžioji dalis jų ruošia specialistus darbo rinkoje nereikalingoms profesijoms. Po mokslų baigimo šie asmenys potencialiai tampa bedarbiais, emigrantais ar ne pagal specialybę dirbančiais žmonėmis, kuriems gali prireikti perkvalifikavimo paslaugų;
- Profesinės mokyklos daugiausia orientuojasi į pirminį profesinį mokymą, o ne tęstinį mokymą ar perkvalifikavimą. Šios programos yra per ilgos, jomis sudėtinga atliepti sparčiai besikeičianti darbo rinkos poreikį;
- Neformaliu būdu įgautos kompetencijos ne visada pripažįstamos oficialiais diplomais ar pažymėjimais;
- ŪM koordinuojamos kvalifikacijų ar kompetencijų suteikimo priemonės yra skirtos juridiniams asmenims, todėl įmonės renkasi, kokias specialistų kompetencijas tobulinti;
- Tiek ŪM, tiek SADM turi priemonių mokymui pameistrystės forma remti, tačiau Lietuvoje švietimo programų, pritaikytų mokytis pameistrystės forma, pasiūla yra itin menka (3 proc. visų profesinio mokymo programų);
- SADM yra vienintelė ministerija, kuri gali skirti priemones ir paramą tiesiogiai žmogui, tačiau su kompetencijų tobulinimu susijusias priemones teikia tik bedarbiams per LDB. ŠMM teikia paramą daugiausia pedagogų ir švietimo srities darbuotojų, o ne visų profesijų atstovų kvalifikacijų tobulinimui;
- LDB teikiamos perkvalifikavimo ir kompetencijų ugdymo paslaugos gali būti tik vieno tipo: formalaus arba neformalaus profesinio mokymo, o šiuolaikinėje darbo rinkoje itin svarbu derinti technines ir socialines kompetencijas;
- Ypatingai mokymosi visą gyvenimą galimybės yra apribotos 30–54 m. bedarbiams ir dirbantiems žmonėms, norintiems įgyti su darbine veikla nesusijusių kompetencijų arba ketinantiems keisti profesiją.

3.3. Užsienio šalių pavyzdžiai apie valstybės teikiamą paramą suaugusiųjų kvalifikacijų ir kompetencijų ugdymui (plačiau žr. Priedą Nr. 2)

Kaip minėta ankstesnėje tyrimo dalyje, viena iš kylančių problemų kvalifikacijų ir kompetencijų suteikimo ir tobulinimo srityje – tai, kad ŠMM, ŪM ir SADM turi savo tikslines grupes, projektus ir priemones, o visiems piliečiams skirtų, jungtinių ir strategiškai nacionaliniu mastu įgyvendinamų priemonių ir projektų trūksta. Bandyta atrasti pavyzdžių, kai užsienio valstybės skiria lėšų kiekvieno suaugusiojo (tiek dirbančio, tiek bedarbio) mokymuisi visą gyvenimą, kvalifikacijų ir kompetencijų tobulinimui. Atrasta, kad kai kuriose šalyse tai yra centralizuotas procesas, į kurį valstybė strategiškai investuoja, kelios ministerijos prisideda prie vienos priemonės vystymo ir

palaikymo, taip sukuriant integralią ir savalaikę kompetencijų ir kvalifikacijų, reikalingų darbo rinkoje, suteikimo sistemą.

Šioje tyrimo dalyje aptariama mokymosi vaučerių ar kitokios individualios paramos suaugusiųjų mokymuisi visą gyvenimą priemonė. Išnagrinėti Prancūzijos, Singapūro ir Vokietijos pavyzdžiai. Prancūzijos ir Vokietijos pavyzdžiai pasirinkti dėl šiose šalyse taikomų priemonių visuotinio poveikio ir galimybės palyginti šių šalių rodiklius su visų ES šalių rodikliais. Singapūro pavyzdys apžvelgiamas todėl, kad yra kitokio formato nei Prancūzijos sistema, tačiau gali būti vertinamas kaip alternatyvus lėšų panaudojimas tiems patiems tikslams pasiekti. Apžvelgti šie trys universalios tęstinio suaugusiųjų mokymosi pavyzdžiai:

- Kiekvienas **Prancūzijos** pilietis nuo 16 m., užsiregistravęs internetinėje svetainėje, kaupia valstybės finansuojamas tęstinio mokymo kursų valandas. Kaupiamas 150 valandų kreditas per 8 metų laikotarpį. Šias valandas galima panaudoti mokymuisi formaliose ir neformaliose suaugusiųjų mokymo programose. Taip pat kiekvienas dirbantis žmogus turi teisę į valstybės finansuojamas mokymosi atostogas, kurių trukmė gali varijuoti nuo 30 valandų iki 1200 valandų, paskirstytų per 3 metus. Šia priemone gali naudotis visi bent dvejus metus dirbę žmonės.
- **Singapūre** 2016 m. pradėjo veikti *SkillsFuture Credit* sistema, pagal kurią kiekvienam vyresniam nei 25 metų norinčiam mokytis asmeniui valstybė skiria 500 dolerių sumą mokymuisi visą gyvenimą. Asmuo gali rinktis kompetencijų ar kvalifikacijų įgijimo bei tobulinimo kursus iš daugiau nei 500 patvirtintų mokymų teikėjų sąrašo. Šią sumą galima panaudoti arba visai kursų kainai, arba jų daliai padengti. *SkillsFuture Credit* vaučerių gali naudotis studentai, žmonės, pradedantys karjerą, ją tobulinantys ar keičiantys, darbdaviai, ieškantys darbo asmenys ir senjorai. Šis vaučeris bėgant laikui yra papildomas.
- Suaugusiųjų mokymasis **Vokietijoje** dažniausiai yra federalinių žemių arba privačių įmonių kompetencijoje, tačiau keletas priemonių yra taikomos nacionaliniu mastu. 2008 m. federalinė Vokietijos vyriausybė sukūrė nacionalinę „Mokymo priedų“ programą. Ši programa suteikia finansinę paramą suaugusiųjų mokymuisi, kurią galima pasirinkti iš dviejų tipų. Pirmasis tipas – tai vienkartinis mokymų vaučeris, kuris apmoka iki 500 eurų mokymo programoms, kainuojančioms daugiau nei 1000 eurų. Šiuos vaučerius gali gauti kiekvienas žmogus nuo 25 metų amžiaus, kuris dirba bent 15 val. per savaitę ir uždirba mažiau nei 20 000 eurų per metus. Antrasis tipas yra susietas su asmens taupymo planu, kuomet atitinkamą sumą esančią pensijų taupymo fonde galima panaudoti iki sueinant pensiniam amžiui, jeigu ji yra naudojama tęstiniam mokymui.

Faktas, kad galimybė mokytis visą gyvenimą šiose šalyse yra suteikiama visiems piliečiams, valstybės biudžetui yra brangus, tačiau tiek Prancūzijoje, tiek Singapūre, tiek Vokietijoje šia priemone pasinaudoja tik dalis žmonių, kurie yra individualiai suinteresuoti savo kompetencijų tobulinimu, todėl

valstybės ekonomikai sukuria gan didelę grįžtamąją vertę. Panašios priemonės dirbantiems asmenims galėtų būti svarstomos ir Lietuvoje, kadangi šiuo metu suaugusieji turi arba investuoti savo lėšas, arba atitikti savo įmonės siūlomus kompetencijų kėlimo kursus, arba tapti bedarbiais, jei nori gauti valstybės paramą kompetencijų ar kvalifikacijų tobulinimui, net kai norima įgyti darbo rinkoje trūkstamų kompetencijų.

3.4. Profesinio orientavimo iniciatyvos, skirtos moksleiviams sudominti augančiomis ūkio sritimis

Tyrimo temą norėta nagrinėti ne tik teoriškai, bet ir trumpuoju laikotarpiu įgyvendinant pilotinį projektą, kuriuo būtų siekiama paskatinti Lietuvos piliečius spręsti kompetencijų pasiūlos ir paklausos darbo rinkoje atotrūkio problemą.

Remiantis „Investuok Lietuvoje“ duomenimis, prognozuojama, kad per artimiausius 6 metus darbo rinkai Lietuvoje labiausiai reikės minėtų sričių specialistų⁹: apie 4,5 tūkst. elektronikos inžinierių ir specialistų, apie 1,4 tūkst. orlaivių aptarnavimo inžinierių ir specialistų. IRT specialistų paklausa taip pat augs ir sieks maždaug 14 tūkst. Vadovaujantis šiais duomenimis, buvo pasirinktos trys Lietuvoje įsikūrusioms, besiplečiančioms ar besikuriančioms užsienio investuotojų įmonėms artimuoju laikotarpiu svarbiausios sritys – elektronikos inžinerija, orlaivių mechanika ir IRT.

Reaguojant į šį augantį poreikį, 2017 m. ŠMM padidino valstybės finansuojamų krepšelių skaičių elektronikos inžinerijos ir orlaivių mechanikos studijoms kolegijose. Siekiant, kad tiek naujos, tiek šiuo metu jau egzistuojančios minėtų sričių studijų vietos profesinėse mokyklose, kolegijose ir universitetuose būtų užpildytos, itin svarbu apie tai informuoti visuomenę ir vykdyti profesinį orientavimą gimnazijų moksleiviams, besirenkantiems studijų ir darbo sritis.

Išanalizavus šių sričių specialistų paklausą, aprašius profesijas, jų perspektyvas, studijų ir darbo galimybes Lietuvoje, parengti informaciniai lankstinukai moksleiviams (Priedai Nr. 3, 4, 5). Tikėtasi, kad bus įmanoma šią informaciją perduoti profesinį orientavimą Lietuvoje vykdančioms žmonėms ir paskatinti juos supažindinti moksleivius su minėtų trijų sričių profesinėmis sritimis. Deja, Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centro (LMNŠC), koordinuojančio ir vykdančio ugdymo karjerai veiklas šalies mastu, duomenimis, profesinio orientavimo situacija Lietuvoje itin decentralizuota ir prasta. Atliekant antrinio šaltinio – 2015–2016 m. ugdymo karjerai veiklos ataskaitos¹⁰ – analizę, paaiškėjo, kad Lietuvos mokyklose bei profesinio mokymo centruose profesinis orientavimas beveik nevykdomas. Statistiškai, vienam karjeros specialisto etatui tenkantis mokinių skaičius vidurinėse mokyklose yra 3718 mokiniai, profesinėse mokyklose vienam karjeros konsultantui tenka dar daugiau - 6548 mokiniai. 2015–2016 mokslo metais savivaldybės skyrė nuo 0,04 (Skuodo r. sav.) iki 9,30 (Varėnos r. sav.) eurų profesinio orientavimo lėšų vienam mokiniui.

⁹ <https://www.15min.lt/verslas/naujiena/karjera/kokiu-specialistu-darbo-rinkoje-reikes-po-6-metu-666-785314>

¹⁰ 2015-2016 m. m. mokinių profesinio orientavimo (ugdymo karjerai) stebėsenos ataskaita www.mukis.lt/download/1354/2015-2016%20stebesenos%20ataskaita.pdf

Atsižvelgiant į prastą profesinio orientavimo sistemą Lietuvoje, šio tyrimo vykdytojų bei „Investuok Lietuvoje“ pastangomis buvo sukurta iniciatyva „Ateities inžinieriai“. Šios iniciatyvos metu 9–12 klasių moksleivių grupės iš 50 mokyklų ir 32 savivaldybių buvo pakviestos apsilankyti elektronikos inžinerijos, orlaivių mechanikos ir IRT sričių įmonėse, įsikūrusiose Lietuvoje bei apsilankyti profesinės mokyklos ar universiteto studijų pristatyme. Per du paskutinius mokslo metų mėnesius, šiuose profesinio orientavimo vizituose sudalyvavo per 1100 moksleivių. Juos su profesijomis supažindino 17 įmonių ir 3 mokymo įstaigos. Parengta profesinio orientavimo ekskursijų organizavimo metodika (Priedas Nr. 6), kurioje apibrėžti tiek ekskursijų organizavimo iššūkiai ir rekomendacijos, vykdant penkis organizavimo etapus:

1. Profesinio orientavimo sričių ir įmonių identifikavimas
2. Kontaktavimas su įmonėmis ir mokyklomis
3. Tarpininkavimas
4. Viešoji komunikacija
5. Grįžtamasis ryšys

Ši metodika parengta tam, kad pasibaigus pilotiniam projektui, vizitų organizavimas galėtų būti perduotas partneriams, o iniciatyva – tęsiama.

4. Išvados

4.1. Viešosios konsultacijos temos

Atlikus tyrimą, paaiškėjo, su kokiais iššūkiais susiduria kompetencijų ir kvalifikacijų suteikimo sistema Lietuvoje. Buvo atskleista, kad į suaugusiųjų kompetencijų ir kvalifikacijų ugdymą yra investuojama per 440 mln. Eurų ESF bei valstybės biudžeto lėšų, tačiau opia problema Lietuvoje vis tiek išlieka kompetencijų pasiūlos ir paklausos darbo rinkoje atotrūkis. Suprasta, kad nėra vieningos nacionalinės specialistų ar kompetencijų paklausos prognozės, kuria remiantis galima būtų vykdyti profesinį orientavimą. Nepaisant to, tokios analizės yra atliekamos atskirų institucijų, įstaigų bei asociacijų, tad bent šiais duomenimis kol kas galima remtis, skatinant jaunos žmones rinktis profesiją ar suaugusiuosius persikvalifikuoti bei tobulinti darbo rinkoje paklausias kompetencijas.

Vis dėlto, vien duomenų apie darbo rinkoje paklausias profesijas nepakaktų tam, kad tiek moksleiviai, tiek suaugusieji Lietuvoje rinktųsi verslui reikalingas specialybes. Nuspręsta vykdyti viešąją konsultaciją, siekiant išsiaiškinti, kokiais būdais galima būtų informuoti ir motyvuoti žmones rinktis paklausias specialybes. Pagrindinė konsultacijos **tema – kaip paskatinti Lietuvos piliečius įgyti ir tobulinti darbo rinkoje reikalingas kompetencijas ir kvalifikacijas**. Viešosios konsultacijos tema taip pat gali būti skaidoma į tris dalis, siekiant gauti suinteresuotųjų šalių nuomones apie atskirų visuomenės grupių skatinimą įgyti ir tobulinti darbo rinkoje reikalingas kvalifikacijas ir kompetencijas:

- Moksleivių;
- Bedarbių;
- Dirbančių žmonių.

Tyrimo metu buvo konsultuojamasi daugiausia su viešojo sektoriaus atstovais, todėl viešosios konsultacijos metu siekiama įtraukti ir daugiau **suinteresuotųjų šalių**: ne tik ŠMM, ŪM, SADM, KPMPC, LDB atstovus, bet ir skirtingų darbdavių bei švietimo asociacijų, švietimo įstaigų atstovus, neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymo koordinatorius savivaldybėse, moksleivius.

Šios viešosios konsultacijos **tikslas** – bendraujant su suinteresuotosiomis grupėmis išgryninti pasiūlymus, kaip kryptingai skatinti darbo rinkoje reikalingų kompetencijų įgijimą ir tobulinimą minėtoms trims visuomenės grupėms. Laukiami konsultacijos **rezultatai** – pasiūlymų paketas, skirtas pagrindinėms su šia tema susijusioms viešojo sektoriaus institucijoms – LRV, ŠMM, ŪM, SADM ir joms pavaldžioms įstaigoms. Šis pasiūlymų paketas turėtų apibrėžti, kokia kryptimi rekomenduojama vystyti darbo rinkoje reikalingų kvalifikacijų ir kompetencijų ugdymo sistemą Lietuvoje, ypatingai atsižvelgiant į suaugusiųjų mokymosi aspektą. Taip pat, siekiama įsitikinti, kokių būdu moksleiviams patraukliausia susipažinti su profesijomis ir perduoti šią informaciją ŠMM, atsakingai už moksleivių profesinį orientavimą. Šiais pasiūlymais LRV, ŠMM, ŪM, SADM ir joms pavaldžios įstaigos (KPMPC, LDB, profesinio mokymo įstaigos, mokyklos, kt.) galėtų pasinaudoti pritaikant išanalizuotus užsienio valstybių pavyzdžius Lietuvoje, atsižvelgiant į suinteresuotųjų grupių – tiek visuomenės, darbdavių, švietimo atstovų, moksleivių, tiek viešojo sektoriaus įstaigų atstovų – nuomones, siekiant įgyvendinti suplanuotus LRV darbus, tokius kaip „Aktyvių ir užimtumą skatinančių paramos formų plėtra“, „Profesinio mokymo ir aukštojo mokslo studijų turinio ir metodų atnaujinimas, orientuojantis į konkurencingų XXI a. kompetencijų suteikimą“, „Veiksmingų sąlygų ir paskatų mokytis visą gyvenimą sukūrimas“, kt.

5. Naudota literatūra ir šaltiniai

17-osios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programa. 2016 m. gruodžio 13 d. Nr. XIII-82

Cedefop. Europos profesinio mokymo plėtros centro statistiniai duomenys. 2014

Cedefop. Pameistrystės įgyvendinimo Lietuvoje apžvalga. Aiškaus pameistrystės ženklavimo kelio link. 2016

Europos Komisijos rekomendacijos Lietuvai. Europos Semestras. 2017 m. pavasaris

Investuotojų forumas. Lietuvos investuotojų pasitikėjimo indeksas. 2017 m. I ketv.

Investuok Lietuvoje. Reformų gairės konkurencingai Lietuvai. 2016 m. gruodžio 2 d.

Lietuvos darbo birža. Darbo rinkos prognozė. 2017 m.

Lietuvos Respublikos neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi įstatymas

Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas

Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos įgyvendinimo planas. 2017 m. kovo 13 d. Nr. 167

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Gyvenimas ir darbas Lietuvoje. 2016

Statistikos departamento duomenys

Švietimo ir mokslo ministerija. Pranešimas spaudai „Kryptingu suaugusiųjų švietimu savivaldybėse rūpintis koordinatoriai“. 2016 m. gegužės 19 d.

Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija. 2013 m. gruodžio 23 d. Nr. XII-745

6. Priedai

Priedas Nr. 1. Kvalifikacijų ir kompetencijų ugdymo galimybių Lietuvoje apžvalga: esamos situacijos Lietuvoje analize

Priedas Nr. 2. Užsienio šalių pavyzdžiai apie valstybės teikiamą paramą suaugusiųjų kvalifikacijų ir kompetencijų ugdymui

Priedas Nr. 3. Specialistų poreikio augančiose ūkio srityse pristatymas: elektronika

Priedas Nr. 4. Specialistų poreikio augančiose ūkio srityse pristatymas: orlaivių mechanika

Priedas Nr. 5. Specialistų poreikio augančiose ūkio srityse pristatymas: informacinės ir ryšių technologijos

Priedas Nr. 6. Profesinio orientavimo ekskursijų organizavimo metodika